

Moninaisuus, arvostus ja palkitseminen korkeakouluissa

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) valmistelee uutta rahoitusmallia ammattikorkeakouluille ja yliopistoille. Valmistelutyössä on tarjottu mahdollisuus kommentoida työryhmän esitystä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen asetusluonnoksesta sekä rahoitusosuuksien laskentakriteereistä. Niistä onkin annettu lukuisia lausuntoja, ja lausunnot ovat saatavilla julkishallinnon Lausuntopalvelussa (OKM, 2024a). Uudet rahoitusmallit tulevat voimaan vuoden 2025 alussa.

Rahoitusmalliehdotusten mukaan tieteellisestä julkaisemisesta palkitsemiseen ei ole tulossa juurikaan muutoksia. Yksi julkaisemiseen liittyvä muutosehdotus koskee ammattikorkeakoulujen rahoitusosuuksien laskentakriteereitä. Ammattikorkeakoulujen rahoitusmallissa kaikki julkaisut julkaisutyypistä riippumatta ovat tuottaneet aiemmin korkeakoululle yhden pisteen eli saman verran rahoitusosuutta. Työmäärältään vähäisempien kirjoitusten, kuten blogi- ja mielipidekirjoitusten, arvottamisen rahoituksen näkökulmasta samanarvoiseksi tieteellisten julkaisujen kanssa on katsottu johtavan osaoptimointiin eli yksittäisen korkeakoulun edun maksimointiin kokonaisuuden kustannuksella (OKM, 2024, s. 52). Ehdotetussa ammattikorkeakoulujen rahoitusmallissa eri julkaisutyypeille asetetaan eri kertoimet niiden tuottamiseen käytetyn työpanoksen mukaan. Kerroin 1 jäisi käyttöön edelleen sekä tieteellisille (A–C) että ammattiyhteisöille suunnatuille (D) julkaisuille. Sen sijaan suurelle yleisölle suunnattuja julkaisuja (E), julkista taiteellista ja taideteollista toimintaa (F) sekä audiovisuaalisia julkaisuja ja tieto- ja viestintäteknisiä sovelluksia painotettaisiin (I) uudistetussa mallissa aiemman 1 pisteen sijaan kertoimella 0,4. Lisäksi avoimia julkaisuja (A–E) painotettaisiin kertoimella 1,2 samaan tapaan kuin voimassa olevassa mallissa.

Myös yliopistojen rahoitusmallissa julkaisuforumiluokitus on ehdotuksessa edelleen merkittävässä asemassa. Vaikka sen asemaan ei olla ehdottamassa muutoksia, työryhmämuistiassa (OKM, 2024, s. 45) nostetaan esiin vastaavien luokitteluiden muuttunut asema naapurimaissa. Esimerkiksi Tanskassa julkaisukanavien listauksesta on luovuttu kokonaan. Norjassa listaa ylläpidetään edelleen, mutta julkaisuforumien tasoluokituksia ei käytetä enää yliopistojen rahoitusmallissa. Työryhmämuistiassa mainitaan vastuullinen arviointi, jonka painottaminen on voimistunut samanaikaisesti julkaisuluokitusten kritiikin kanssa.

Julkaisemisen ja julkaisuforumiluokituksen sijaan lausunnon antajat kommentoivat yliopistojen rahoitusmalliehdotuksessa jatkuvan oppimisen mahdollisuuksien heikennyksiä sekä ensikertalaisopiskelijoiden suosimista. Nämä kaksi muutosehdotusta kietoutuvatkin yhteen: kun

ensikertalaisia suositaan, tutkinnon suorittaneiden tai jo opiskelupaikan vastaanottaneiden pääsy korkeakoulutukseen vaikeutuu.

Useissa lausunnoissa tuodaan ilmi jatkuvan oppimisen merkitys suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän uudistumisen kannalta. Huolta jatkuvan oppimisen mahdollisuuksista lisää kesästä 2024 alkaen lakkautettavaksi suunniteltu aikuiskoulutustuki. Rahoitusmalliehdotuksesta annetuissa lausunnoissa, sekä yliopistoja että ammattikorkeakouluja koskevissa, ollaankin huolissaan siitä, kuinka avoimessa korkeakouluopetuksessa suoritettujen opintojen rahoitusosuuden pienentäminen heikentää kannusteita korkeakoulujen mahdollisuuksiin tarjota jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia kaikille.

Työryhmämuistiossa (OKM, 2024, s. 59) katse on suunnattu myös jo tulevaisuuteen. Muistiossa ehdotetaan, että koko järjestelmää katsottaisiin tutkimustietoon pohjautuen uudelleen sopimuskaudesta 2029–2032 eteenpäin ja tarkasteltaisiin, millaisia isompia muutoksia rahoitusmalli tarvitsee. *Tiedepolitiikka*-lehti voikin olla yksi aiheeseen liittyvän tutkimustiedon julkaisijoista.

Rahoitusmallit ilmentävät yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen erilaisia tehtäviä, mutta samalla ne heijastavat eri tehtävien ja tuotosten arvostusta. Rahoitusmallien indikaattorit vaikuttavat monin tavoin korkeakoulujen toimintaan jo olemassaolollaan. Indikaattoreiden vaikutusta toimintaan vahvistaa myös se, että suomalaiset yliopistot jäljittelevät varsin pitkälle opetus- ja kulttuuriministeriön rahoitusmallia sisäisessä rahoituksessaan (Himanen & Puuska, 2023).

Tieteidenvälisyyden asema yhdessä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kanssa on vahvistunut 2000-luvun tiedepolitiikassa ja tutkimusrahoituksen kriteerinä. Tieteidenvälisyyttä painottavan tutkimusrahoituksen ja monitieteisten opintokokonaisuuksien kautta tieteidenvälisyydestä on tullut osa yliopistojen toimintaa. Tieteidenvälisten tutkijoiden aseman näkökulmasta tieteidenvälisyys ei ole kuitenkaan kotoutunut yliopistoihin hyvin. Tässä numerossa Mikko Salmela, Bianca Vienni-Baptista ja Kirsi Cheas kirjoittavat tieteidenvälisten tutkijoiden asemasta tiedeyhteisössä. He kuvaavat, kuinka tieteidenvälisyydestä seuraa monenlaisia haasteita tiedeyhteisössä. Siinä missä hyvin rahoitetuilla ja vakiintuneilla tieteidenvälisillä ja transtieteellisillä aloilla, kuten kestävyys- ja ympäristötieteissä, asiat ovat verrattain hyvin, tieteidenväliset ja transtieteiset tutkijat humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla kohtaavat muita tieteenaloja isompia haasteita. Salmelan ja kollegoiden mukaan tieteidenvälisiltä tutkijoilta puuttuvat institutionaalinen asema ja resurssit sekä myönteisen akateemisen identiteetin rakennusaineet. ■

Päätoimittajat

Reetta Muhonen, Mira Huusko ja Mervi Friman

Lähteet

- HIMANEN, L. & PUUSKA, H.-M. (2022). Does monitoring performance act as an incentive for improving research performance? National and organizational level analysis of Finnish universities. *Research Evaluation*, 31(2), 236–248. <https://doi.org/10.1093/reseval/rvac004>
- OKM. (2024a). *Lausuntopyyntö yliopistojen rahoitusmallin uudistamista koskevasta asetushuoneistosta*. Lausuntopalvelu.fi. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=bffe1b1-711e-422b-be4c-2bab54655038&proposalLanguage=da4408c3-39e4-4f5a-84db-84481bafc744>
- OKM. (2024b). *Ehdotus ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen valtakunnallisten rahoitusmallien uudistamiseksi vuodesta 2025 alkaen: Työryhmämuistio* (opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2024:4). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-985-1>